

Brief aan de leden
T.a.v. het college en de raad

Datum
6 juli 2020

Kenmerk
TRE/U202000503
Lbr. 20/046

Telefoon
070-373 83 93

Bijlage(n)
1

Onderwerp
Actieplan toegankelijk stemmen

Samenvatting

Voor meer dan 2 miljoen Nederlanders is het uitbrengen van hun stem bij verkiezingen niet vanzelfsprekend. Door een lichamelijke en/of andere beperking hebben zij moeite om aan het stemproces deel te nemen.

Om de toegankelijkheid van verkiezingen verder te vergroten en meer vanzelfsprekend te maken hebben het ministerie van BZK, het ministerie van VWS, de Kiesraad, de NVVB en de VNG gezamenlijk het initiatief genomen om een Actieplan toegankelijk stemmen op te stellen. Het doel is om stemmen tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 makkelijker te maken voor mensen die moeite hebben om aan het stemproces deel te nemen. Ook voor latere verkiezingen wordt het actieplan ingezet. Het actieplan draagt bij aan de implementatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-verdrag Handicap).

Aan de leden**Datum**

6 juli 2020

Kenmerk

TRE/U202000503

Lbr. 20/046

Telefoonnummer

070-373 83 93

Bijlage(n)

1

Onderwerp

Actieplan toegankelijk stemmen

Geacht college en gemeenteraad,

Voor meer dan 2 miljoen Nederlanders is het uitbrengen van hun stem bij verkiezingen niet vanzelfsprekend. Door een lichamelijke en/of andere beperking hebben zij moeite om aan het stemproces deel te nemen.

Om de toegankelijkheid van verkiezingen verder te vergroten en meer vanzelfsprekend te maken hebben het ministerie van BZK, het ministerie van VWS, de Kiesraad, de NVVB en de VNG gezamenlijk het initiatief genomen om een Actieplan toegankelijk stemmen op te stellen. Het doel is om stemmen tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 makkelijker te maken voor mensen die moeite hebben om aan het stemproces deel te nemen. Ook voor latere verkiezingen wordt het actieplan ingezet. Het actieplan draagt bij aan de implementatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-verdrag Handicap).

Op 17 maart 2020 zou het actieplan officieel worden gelanceerd. Ook zou het op dat moment worden ondertekend door de initiatiefnemers, diverse belangenorganisaties en politieke partijen. In verband met de maatregelen tegen COVID-19 zijn de lancering en ondertekening niet doorgegaan. In plaats daarvan is het [actieplan](#) op 15 juni aan de Tweede Kamer aangeboden. In het najaar zal, als de maatregelen tegen COVID-19 het toelaten, tijdens een bijeenkomst extra aandacht worden besteed aan het actieplan.

Op dit moment inventariseert het ministerie van BZK in hoeverre de Tweede Kamerverkiezingen kunnen worden georganiseerd met inachtneming van de maatregelen tegen COVID-19 (de 1,5 meter afstand en hygiënemaatregelen). Het onderwerp van de fysieke toegankelijkheid wordt ook in

deze inventarisatie betrokken. De mogelijke gevolgen van COVID-19 op deze verkiezingen laten onverlet dat (onderdelen van) het actieplan kan (kunnen) worden uitgevoerd.

Het plan bestaat uit 10 punten, waarin acties van de initiatiefnemers staan omschreven. Met deze acties willen we nadrukkelijk gemeenten informeren, kennis laten delen, faciliteren en enthousiasmeren. Het actieplan is niet bedoeld om (nieuwe) verplichtingen voor gemeenten in het leven te roepen.

In deze brief vindt u meer informatie over het actieplan. Per actiepunt wordt het doel omschreven en een korte uitleg gegeven. Ook is er aandacht voor de totstandkoming van het actieplan.

Kieswet

Het actieplan is geschreven met inachtneming van het huidige wettelijke kader. Sinds 1 januari 2019 moeten alle stemlokalen zo zijn gelegen en zijn ingericht en uitgerust dat kiezers met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen (artikel J 4, tweede lid, van de Kieswet).

Naast de fysieke toegankelijkheid is er ook steeds meer aandacht voor de toegankelijkheid van kiesgerechtigden met een andere beperking, zoals een (licht) verstandelijke beperking, dementie, en ook laaggeletterde kiezers. De Kieswet bevat geen specifieke voorschriften met het oog op de verbetering van de toegankelijkheid van het stemproces voor deze kiesgerechtigden.

Inhoud actieplan

De 10 actiepunten zijn geformuleerd aan de hand van 4 thema's, te weten:

- Toegankelijkheid van stemlokalen
- Begrijpelijke informatie over het stemproces
- Informeren van stembureauleden
- Stimuleren van politieke partijen hun standpunten begrijpelijk en toegankelijk aan te bieden

Hierna staat voor elk actiepunt beschreven hoe dit zal worden aangepakt, wat dit betekent voor gemeenten en welk resultaat is beoogd.

Actiepunt 1

De stemlokalen beter toegankelijk maken. We onderzoeken op welke manier dat kan en hoe we gemeenten daarbij kunnen helpen.

Dit actiepunt richt zich op de fysieke toegankelijkheid van stemlokalen. Per 1 januari 2019 moeten volgens artikel J 4 van de Kieswet alle stemlokalen zo zijn gelegen en ingericht dat mensen met een fysieke beperking zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen. Iemand met een fysieke beperking mag in het stemhokje worden geholpen (artikel J 28).

Als hulpmiddel om te bepalen of een stemlokaal aan alle toegankelijkheidseisen voldoet, heeft PBT Consult een [checklist toegankelijkheid stemlokalen](#) opgesteld.

In de praktijk is het lastig om altijd aan alle vereisten te voldoen. Dit heeft onder meer te maken met het feit dat stemlokalen worden ingericht in bestaande gebouwen. Zeker in het geval van een monumentaal pand of als het gebouw niet in eigendom is van de gemeente is het vaak moeilijk om aan alle toegankelijkheidseisen te voldoen. Soms spelen echter andere belangen een rol om een stemlokaal toch op een bepaalde locatie in te richten, bijvoorbeeld om de opkomst te bevorderen. Als het niet lukt een stemlokaal voor 100% aan de eisen te laten voldoen, biedt artikel J 4 de mogelijkheid hierover uitleg te geven aan de gemeenteraad.

Het ministerie van BZK heeft de fysieke toegankelijkheid van stemlokalen laten onderzoeken. Op basis van de uitkomsten komt er vanaf de zomer van 2020 extra ondersteuning voor gemeenten. Die ondersteuning kan bijvoorbeeld bestaan uit het geschikter en beter toepasbaar maken van de checklist.

Actiepunt 2

Gemeenten vragen om 1 of meer stemlokalen aan te passen voor specifieke doelgroepen.

Voorbeelden zijn: een tolk Nederlandse Gebarentaal voor dove kiezers, een gastheer/-vrouw die mensen kan begeleiden, een stemlokaal met weinig prikkels en een hulpmiddel voor blinde kiezers.

Dit actiepunt is bedoeld om gemeenten attent te maken op de mogelijkheid een stemlokaal voor een specifieke doelgroep in te richten. Om gemeenten te helpen hierover in gesprek te gaan met lokale belangenbehartigers en inwoners, gaan de VNG en de NVVB samen een handreiking schrijven. Deze zal praktische tips, voorbeelden en waar mogelijk contactgegevens bevatten voor het inrichten van een stemlokaal voor een specifieke doelgroep. Vooral de samenwerking tussen de gemeente en (lokale) belangenorganisatie en de communicatie daarover richting de kiezer is van belang, zodat er geen gat ontstaat tussen initiatief en de doelgroep.

Digitale bijeenkomst toegankelijk stemmen

Op dinsdag 30 juni organiseerde de VNG in samenwerking met de NVVB en belangenorganisatie leder(in) een digitale bijeenkomst over toegankelijk stemmen. Meer dan 200 personen hebben de bijeenkomst bijgewoond. Allereerst gaf het ministerie van BZK een korte uiteenzetting over verkiezingen in relatie tot COVID-19-maatregelen. De toegankelijkheid blijft voorop staan, maar zal als gevolg van de te nemen COVID-19-maatregelen niet altijd lukken.

Vervolgens hebben twee gemeenten hun initiatieven toegelicht. Het is belangrijk belangenorganisaties te betrekken bij de voorbereiding en, indien nodig, op zoek te gaan naar alternatieve locaties. Andere tips zijn onder meer het gebruik maken van een hulpteam dat gedurende de verkiezingsdag rondrijdt om (toegankelijkheids)problemen op te lossen; het inrichten van een stembureau voor een specifieke doelgroep; het beschikbaar stellen van een verkiezingstaxi.

In het tweede deel van hun presentatie besteedden de gemeenten aandacht aan de COVID-19-maatregelen. Te denken valt aan het op zoek gaan naar alternatieve locaties (zoals sporthallen of het gebruik van tenten), de inzet van mobiele stembureaus bij zorginstellingen, het uniformeren van de inrichting van stembureaus, de inzet van gastheren en -dames voor goede begeleiding en het gebruik maken van een wachtrij-app.

Daarna gingen twee 'ervaringsdeskundigen' in op de problemen die zij ondervinden bij verkiezingen. Ieder(in) besteedde aandacht aan de communicatie richting de kiezer met als doel de betreffende groep beter te bereiken en op de hoogte te stellen van de mogelijkheden om zijn stem uit te brengen. Het is daarvoor belangrijk gebruik te maken van alle beschikbare kanalen en zoveel mogelijk inclusief te communiceren. Bij het treffen van speciale voorzieningen moet niet het aantal stemmers dat van die voorziening gebruik maakt voorop staan, maar de meerwaarde voor de kiezer.

Een algemene tip is de toegankelijkheid van de verkiezingen samen met de doelgroep te evalueren. De bijeenkomst heeft veel goede ideeën en tips opgeleverd over het toegankelijker maken van het stemproces. De opbrengst wordt meegenomen bij de verdere uitvoering van dit actiepunt en actiepunt 3.

De bijeenkomst is opgenomen. Als de opname is bewerkt en van een ondertiteling is voorzien, komt deze beschikbaar op de website van de VNG.

Actiepunt 3

Ervoor zorgen dat gemeenten kennis en voorbeelden met elkaar kunnen delen. Op die manier zorgen we dat goede ideeën door meer gemeenten worden overgenomen.

Tijdens verschillende bijeenkomsten zal specifiek aandacht worden besteed aan voorbeelden van gemeenten, zoals tijdens het NVVB jaarcongres in oktober en tijdens bijeenkomsten in het kader van het project 'Iedereen doet mee!', georganiseerd door de VNG. Het uitwisselen van praktische tips en zowel 'best practices' als 'worst practices' kan erg nuttig zijn.

Of deze bijeenkomsten doorgaan en in welke vorm, hangt af van de maatregelen tegen COVID-19 die op dat moment van toepassing zijn.

Zoals eerder genoemd bij actiepunt 2 heeft de VNG in het kader van het project 'Iedereen doet mee' op 30 juni een digitale bijeenkomst toegankelijk stemmen georganiseerd.

Daarnaast onderzoeken de VNG en de NVVB andere (digitale) mogelijkheden om voorbeelden te kunnen delen. Zo heeft de NVVB een platform ontwikkeld waar voorbeelden kunnen worden geplaatst. Dit platform is onlangs gelanceerd.

Actiepunt 4

Onderzoeken hoe we informatie voor kiezers op 1 website kunnen verzamelen. Op die website kunnen kiezers informatie over stemmen vinden. En over de toegankelijkheid van stemlokalen. Deze website moet begrijpelijk en toegankelijk zijn voor iedereen.

De Kiesraad en het ministerie van BZK gaan werken aan een centrale plek waar kiezers alle informatie over verkiezingen kunnen vinden.

De informatie moet toegankelijk zijn voor zoveel mogelijk doelgroepen. De informatie zal daarom worden ondersteund met beeld, geluid en gestandaardiseerde iconen.

Actiepunt 5

Goede voorbeelden van bestaande voorlichting over het stemmen verzamelen en zorgen dat deze voorlichting zoveel mogelijk mensen bereikt. Hierdoor kunnen meer kiezers zich makkelijker voorbereiden op het stemmen.

De ministeries van VWS en BZK gaan begrijpelijke voorlichting op maat laten maken voor kiezers die laaggeletterd zijn of een (licht) verstandelijke beperking hebben.

Het doel is tweeledig: meer kiezers worden bereikt en de kiezers die worden bereikt, ontvangen begrijpelijker, op hen gerichte informatie.

Actiepunt 6

De uitleg over het stemmen aan kiezers verbeteren. Gemeenten krijgen een voorbeeldtekst in begrijpelijke taal. Hierbij krijgen ze afbeeldingen die ze kunnen gebruiken. Daarnaast willen we voor de stempas een herkenbare envelop.

De NVVB, de VNG en het ministerie van BZK ontwikkelen een voorbeeldtekst met voorlichting over het stemproces. Gemeenten kunnen deze tekst gebruiken in de eigen communicatiemiddelen naar

de kiezer. Voor het opstellen van de tekst wordt mede gebruik gemaakt van bestaande teksten van gemeenten. Waar nodig en mogelijk zal de tekst worden ondersteund met afbeeldingen.

Daarnaast worden gemeenten geïnformeerd over de mogelijkheden van het gebruik van een herkenbare envelop. Sommige gemeenten maken hier al gebruik van. De ervaringen van deze gemeenten worden meegenomen.

Actiepunt 7

De (digitale) informatie voor stembureauleden uitbreiden met een speciaal gedeelte over toegankelijkheid. Hierin vinden stembureauleden meer informatie over hoe ze kiezers in het stembureau uitleg kunnen geven over het stemmen.

De digitale stembureau-instructie (e-learning) van het ministerie van BZK wordt uitgebreid met een speciaal gedeelte over toegankelijkheid. Dit om stembureauleden bewuster te maken en hen handvatten te geven hoe verschillende doelgroepen geholpen kunnen worden. Gemeenten kunnen deze uitleg ook in hun eigen informatie voor stembureauleden opnemen.

Actiepunt 8

Een actielijst voor stembureauleden maken. In de actielijst staat hoe je het stembureau goed toegankelijk maakt en houdt op de dag van de verkiezing.

De Kiesraad ontwikkelt een actielijst waarmee stembureauleden aan het begin van de verkiezingsdag een laatste toegankelijkheidscheck kunnen doen. Deze actielijst kan ook tijdens de verkiezingsdag worden gebruikt om na te gaan of het stemlokaal nog steeds goed toegankelijk is, bijvoorbeeld of er geen obstakels op de route terecht zijn gekomen. Gemeenten kunnen deze actielijst in de koffer met benodigdheden leggen.

Actiepunt 9

Een debat in begrijpelijke taal tussen politici laten organiseren in de periode vóór de Tweede Kamerverkiezing 2021. In dit debat kunnen kiezers meepraten.

Het ministerie van BZK en het ministerie van VWS laten een debat organiseren waarin met name kiezers met een beperking kunnen meepraten. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van 'de politiek' in brede zin onder de aandacht gebracht. Tevens worden politieke partijen uitgedaagd hun doelen op het gebied van toegankelijkheid naar voren te brengen.

Actiepunt 10

Politieke partijen oproepen om hun partijprogramma's begrijpelijk en toegankelijk te maken voor iedereen. Hierbij geven experts hulp.

Het ministerie van BZK biedt politieke partijen de mogelijkheid hun partijprogramma's begrijpelijk en toegankelijk te maken. Alle politieke partijen zijn benaderd. Voor de partijen die dat willen, is de Stichting Lezen en Schrijven beschikbaar om daarbij te helpen.

Totstandkoming Actieplan

Op 24 juni 2019 vond een startbijeenkomst plaats, waarbij ook een aantal belangenorganisaties aanwezig was. Deze bijeenkomst heeft veel informatie opgeleverd.

De initiatiefnemers hebben een werkgroep gevormd, met als doel bij te dragen aan de verhoging van de toegankelijkheid van het stemproces.

De zomermaanden van 2019 zijn gebruikt om input op te halen bij een aantal organisaties, waaronder ProDemos, het College voor de Rechten van de Mens en de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN).

Er is onder gemeenten een vragenlijst uitgezet om informatie op te halen over het organiseren van een toegankelijk stemproces.

In oktober 2019 hebben 3 panelgesprekken plaatsgevonden, 1 met verkiezingsleiders en medewerkers verkiezingen bij gemeenten, 1 met stembureauleden en 1 met 'ervaringsdeskundigen'. Deze panelgesprekken waren zeer succesvol en hebben veel informatie opgeleverd. Tijdens deze panelgesprekken zijn de thema's uit het actieplan gepresenteerd en is gecheckt of de in concept geformuleerde actiepunten aansluiten bij de wensen uit de praktijk. De actiepunten zijn op basis van alle input aangepast en uitgebreid.

Ook met politieke partijen is contact gezocht om daar de bewustwording te vergroten. Veel politieke partijen ondersteunen het actieplan en hebben zich bereid verklaard het actieplan mede te ondertekenen.

In januari 2020 is de definitieve tekst van het actieplan bestuurlijk vastgesteld. De tekst is hertaald in begrijpelijke taal door de Stichting Lezen en Schrijven.

Voor de tekst van het Actieplan toegankelijk stemmen verwijzen wij u naar de bijlage.

Met vriendelijke groet,

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

mr L.K. Geluk
Algemeen directeur